

УДК 338.48(477.53):2-67

Лега О.В.¹, Прийдак Т.Б.², Яловега Л.В.³

¹канд. екон. наук, доцент, Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава

²канд. екон. наук, доцент, Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава

³канд. екон. наук, доцент, Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава

САКРАЛЬНО-МІСТИЧНІ ОБ'ЄКТИ ПОЛТАВЩИНИ В СИСТЕМІ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

У сучасних дослідженнях містичний туризм розглядають як спеціалізований різновид пізнавального туризму, орієнтований на відвідування місць із асоціацією із потойбічними віруваннями, легендами, сакральними практиками чи енергетичними аномаліями. Турист у такому випадку не лише спостерігає, а й шукає переживання межового, трансцендентного досвіду як елемент культурного паломництва [1]. Містика тут постає як форма «виходу з буденного життя в граничне буття», спрямованого на єднання із тим, що перевищує раціональне пізнання [1].

Полтавщина посідає особливе місце в духовному просторі України, адже саме тут сакральність, фольклор і міфологія поєднуються в єдину систему уявлень, що зливає реальне з потойбічним. Регіон має високу концентрацію сакральних-містичних об'єктів, які водночас є історичними пам'ятками, культовими центрами й місцями духовного тяжіння. Їхня унікальна енергетика та символізм дають підстави розглядати Полтавщину як один із провідних

осередків містичного туризму в Україні [2].

Найвідомішим місцем духовно-містичного паломництва є село Гоголеве, де народився Микола Гоголь - письменник, який уособив український міф і втілює потойбічну поетику народної душі. На території Національного музею-заповідника М. В. Гоголя зберігся будинок письменника, алеї старовинного парку, каплиця та ставки, що й досі оповиті легендами. Саме тут формується відчуття «межі світів»: природа, архітектура та атмосфера створюють ілюзію присутності духу автора і персонажів його творів. Відвідувачі відзначають особливу енергетику садиби, де тиша наповнена невидимими голосами минулого. Гоголеве стало простором літературного паломництва і водночас символом містичного бачення України, у якому реальність розчиняється в міфі [3]. Важливим елементом популяризації сакрально-містичної спадщини є нічні театралізовані дійства у родовому маєтку Гоголів-Яновських, що стали унікальною формою інтерпретації гоголівського міфу. Такі події перетворюють музейний простір на перформативну зону занурення, де взаємодія актора й глядача виходить за межі звичайного споглядання. Учасники екскурсії не просто слухають історії, а стають частиною дії: переходять кімнатами, «зустрічають» літературних героїв, відчувають атмосферу епохи. З наукової точки зору, ці заходи можна розглядати як форму інтерактивного культурного туризму, що поєднує елементи театрального мистецтва, музейної педагогіки та міфопоетичної реконструкції. Нічний формат підсилює емоційне сприйняття - сутінковий простір, гра світла й тіні, фольклорні образи русалок, чортів і домовиків створюють ефект «психологічної присутності» у гоголівському світі.

Другим ключовим об'єктом є Диканька, відома не лише завдяки гоголівським «Вечорам на хуторі», а й через свої реальні історичні пам'ятки. Центральним сакральним центром є Миколаївська церква - родова усипальниця Кочубеїв, де поховано представників цього старовинного українського роду. Під храмом і нині зберігаються саркофаги, у яких спочивають Василь Кочубей, його дружина і донька Мотря - трагічна героїня кохання до гетьмана Мазепи [3]. За народними переказами, у підземеллях церкви й досі чути стогони й шепіт душ, а

вночі нібито з'являються привиди покійних. Ці легенди поєднують історичну правду із фольклорною символікою - темами зради, любові, каяття та вічного спокутування. Саме завдяки таким сюжетам Диканька постає не лише духовним, а й психологічно-міфологічним простором, у якому сакральне поєднується з емоційним. У самому місті Полтава зосереджено чимало об'єктів, що мають містико-легендарний підтекст. Серед них - старовинний Кадетський корпус, який місцеві мешканці називають «будинком привидів», адже там неодноразово помічали загадкові звуки, тіні та відлуння кроків. Інший відомий об'єкт – «Замок Річарда». Архітектурно незвичний і оповитий легендами, він став символом міських таємниць Полтави [4]. Не менш важливою є Монастирська гора - місце давнього язичницького капища, пов'язаного з культом Перуна, яке зберегло ауру сили та духовної концентрації. Усі ці локації разом формують містичну географію міста, де кожен камінь і провулок зберігає власну історію [4]. До сакрально-містичних місць області належить також гора Пивиха - найвища точка Лівобережної України, що традиційно вважається місцем сили. Її природна енергетика, давні легенди про ченців та підземні ходи, мальовничий краєвид над Кременчуцьким водосховищем приваблюють не лише туристів, а й тих, хто шукає духовного очищення. Подібну ауру мають Миргород і Великі Сорочинці, де поєднання гоголівської спадщини, храмової архітектури й народних традицій формує комплексний образ сакральної території.

Таким чином, сакрально-містичні об'єкти Полтавщини становлять цілісну систему, у якій історична пам'ять, літературний міф і народна духовність переплітаються в єдиний культурний код. Їхня взаємодія формує особливу духовну ауру краю, що перетворює Полтавщину на територію не лише історичної, а й культурно-міфологічної присутності. Ці локації створюють підґрунтя для розвитку культурно-пізнавального туризму нового типу - туризму духовних відчуттів, який поєднує естетику, віру та символіку простору. Саме через них сучасна Полтавщина розкриває себе як жива сцена українського міфу, де кожен об'єкт є носієм невидимого зв'язку між минулим і сучасністю.

Поступово цей феномен виходить за межі локального виміру, інтегруючись

у загальноукраїнський простір культурного туризму. Сакральні-містичні маршрути Полтавщини віддзеркалюють загальну тенденцію поєднання духовного пошуку з пізнанням культурної спадщини, утверджуючи містичний туризм як складову національної системи подорожей. Разом із релігійним, етнографічним і гастрономічним напрямками він формує осмислений тип подорожування, спрямований на пізнання внутрішнього світу людини через культурну пам'ять. У цьому контексті Полтавщина має унікальний потенціал як центр «гоголівського маршруту», що об'єднує Гоголеве, Диканьку, Полтаву, Миргород і Великі Сорочинці. Цей шлях дозволяє не лише пройти стежками, якими ходив сам письменник, а й здійснити культурну ініціацію - доторкнутися до українського міфу, у якому містика, мораль і національний характер творять єдине ціле. Гоголівський простір, наповнений образами потойбічного, любові, гріха й очищення, постає не просто територією, а театром духовних сенсів, де оживають архетипи української культури.

Отже, сакральні-містичні пам'ятки Полтавщини - це не лише свідки минулого, а й активні учасники сучасного культурного діалогу між людиною та її історичною пам'яттю. Вони виконують не лише пізнавальну чи туристичну, а передусім виховну й духовну функцію, сприяючи відновленню ціннісних орієнтирів суспільства. Через синтез історії, легенди та духовності формується простір, у якому традиція не згасає, а трансформується в інструмент самоусвідомлення нації. Полтавщина в цьому сенсі постає не просто туристичним регіоном, а центром сакральні-містичної спадщини України, здатним гармонійно поєднати культурну автентичність, літературну пам'ять і сучасні тенденції духовного туризму.

Список використаних джерел

1. Зарічняк А., Дем'яненко В. Містичний туризм: проблеми дефініції, класифікаційний статус. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*. 2022. С. 12–14. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-11.11.2022.02>

2. Тютюнник Ю. М., Лега О. В., Безкровний О. В., Ліпський Р. В., Ромаш

Д. В. Фінансово-економічний вимір розвитку туризму Полтавщини. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. № 16.
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15030492>

3. Земля Гоголя: 9 найкращих місць на Полтавщині. URL: <https://welcomeukraine.today/ua/article/401-zemlya-hoholya-9-naykrashchych-mists-na-poltavshchyni> (дата звернення 05.10.2025).

4. Містичні місця Полтавщини. URL: <https://poltava-name.com/uk/eternal-1237-mistychni-misczya-poltavshhyny> (дата звернення 05.10.2025).